

לעילוי נשמת

מרת אלישבע שולביץ ע"ה בת יבלחט"א יעקב אליהו ושרה הורביץ

הבחור שמואל אלעזר ז"ל בן יבלחט"א נתן ואביבה הורביץ

המלווה על המשכון

שביעית אינה משמטת חובות שיש עליהם משכון, משום שלעניין שמטת כספים נאמר, "וְזֶה דְבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוּטָה כָּל בַּעַל מַשָּׂה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְרַעְיוֹ לֹא יִגַּשׁ אֶת רַעְיוֹ וְאֶת אֶחָיו כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לֵה" (דברים ט"ו ב'), כלומר, לא תגבה חוב שעבר עליו שביעית, וכשהמשכון בבית המלווה קודם השביעית, אינו נחשב כנוגש, אלא כמי שכבר גבה חובו.

ונחלקו רבן שמעון בן גמליאל ורבי יהודה הנשיא, מה הדין כשהיה המשכון שווה רק חלק מההלוואה.

מתחילה רצו לומר, שנחלקו במחלוקת רב ושמואל לעניין נתינת מקצת מעות על מקח מרובה:

לדעת רבן שמעון בן גמליאל – השמיטה אינה משמטת את החוב כלל, כי המשכון שהוא כנגד מקצת החוב קנה את כולו, [כדעת רבי יוחנן].

ולדעת רבי יהודה הנשיא – השמיטה אינה משמטת את החוב שכנגד המשכון, אבל את שאר החוב השמיטה משמטת, כי אין המשכון קונה את החוב אלא כנגדו [כדעת רב].

ולבסוף אמרו, [שלדברי הכל השמיטה משמטת את שאר החוב], ונחלקו אם משמטת כנגד המשכון:

לדעת רבן שמעון בן גמליאל – השמיטה אינה משמטת את החוב שכנגד המשכון, כדין חוב שיש כנגדו משכון.

ולדעת רבי – השמיטה משמטת את כל החוב, שאין המשכון מועיל שלא תשמט השמיטה, אלא כשהוא כנגד כל החוב, [והטעם שנטל המלווה את המשכון, לא משום שעל ידו תופס את מקצת החוב, וממילא לא תשמט השביעית, אלא משום שעל ידו יזכור הלווה את החוב עד השביעית].

מוכר שקיבל מעות וחזר בו

מוכר שקיבל מעות על המקח, ולאחר מכן חזר בו, ואמר לקונה **טול מעותיך**, אין המוכר חייב לשמור על המעות, לא כשומר שכר, ולא כשומר חנם, ולכן אם אבדו המעות אף בפשיעה, ועמד בחזרתו וקיבל עליו קללת מי שפרע, פטור מלשלם את המעות.

ואין הדין הזה דומה לדין המבואר בדף פ', שאומן שאמר לבעל הבית טול את שלך והבא מעות, חייב בשמירת החפץ כשומר חנם, כי האומן היה מתחילה שומר שכר, וכשאמר לבעל הבית לבוא ליטול, לא סילק עצמו משמירה לגמרי, אלא שלא יהיה שומר שכר.

הסכמה להכניס ממון לביתו שאין בה קבלת שמירה

מי שביקש להפקיד ממונו אצל בעל הבית, ואמר לו בעל, **הא ביתא קמך** [=הנה הבית לפניך], אין בכך קבלת שמירה, לא כשומר שכר, ולא כשומר חנם, ופטור אף בפשיעה.

לפי הפירוש הראשון בתוס', נחלקו חכמים בדין הזה במסכת בבא קמא, ת"ק מחייב, ורבי פוטר, עד שיקבל עליו בעל הבית בפירוש לשמור, וסוגיין כדעת רבי.

ולפי הפירוש השני בתוס', לא נחלקו במסכת בבא קמא, אלא כשאמר לו בעל הבית כנוס שורך, שאפשר לפרש כנוס ואשמור, אבל כשלא אמר לו להכניס, אלא הנה הבית לפניך, הכל מודים שלא קיבל עליו לשמור כלל.

אחד שלא היה משנה בדיבורו בעד כל הון

ההוא מרבנן, ורב טבות שמיה, ואמרי לה רב שמואל בר זוטרא שמיה, אי הוו יהבי ליה כל חללי דעלמא, לא הוי קא משני בדיבוריה.

כשהיו המטלטלים ברשות השייכת לקונה

[אף שמושכרת למוכר] כסף קונה

לדעת רבי שמעון, מאחר שמהתורה כסף קונה, והטעם שתיקנו חכמים שמשיכה קונה ולא כסף, שמא תיפול דליקה ברשות המוכר, אחר שיקבל את המעות, ולא יטרח להציל מטלטלים של חבירו, כל זה כשהיו המטלטלים ברשות שאינה של הקונה, אבל אם היו ברשותו, אף על פי שאינה קונה לו מדין חצר, כגון שהיא מושכרת

למוכר, מכל מקום מאחר שגופה שלו, הוא יטרח להצילה מהדליקה, ואין להטיל טורח זה על המוכר, כשהקונה יטרח בכך מעצמו.

ובכך עלו מספר האופנים, שמצינו דעות שכסף קונה ולא תקנו שמשיכה קונה, לארבעה. ושלושת המקומות הקודמים מסומנים לעיל בקו כפול:

א. לעניין קניין חליפין [עניין לעיל בהערה בדף מ"ה].

ב. יש דמים קונים כחליפין [עניין לעיל בדף מ"ו].

ג. מכור לי באלו [עניין לעיל בדף מ"ז].

באופן חריג לצורך הבנת סוגיית תגרי

לוד העניינים הבאים קובצו לתחילת

הסוגיה אף שחלקם מדף זה וחלקם

מהדפים הבאים

ובדפים נ' ונ"א יבואו רק השלמת

העניינים שלא נזכרו כאן

דיני אונאה במקח וממכר

נאמר בתורה "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו" (ויקרא כ"ה י"ד), ומכאן למדנו, שהמוכר והקונה אסורים להונות זה את זה.

והוצרכה התורה לפרש ששניהם אסורים, שאם היה מפורש האיסור למוכר בלבד, היה מקום לומר שרק המוכר הבקי בכך, ועושה במזיד, אסור. ואם היה מפורש האיסור לקונה בלבד, היה מקום לומר, שרק הקונה שנשאר המקח בידו, אסור, אבל המוכר שמפסיד את המקח לא.

ושלושה שיעורים יש בדין אונאה, וחלוקים זה מזה בדיניהם. [א] כדי אונאה או שיעור אונאה. [ב] פחות מכדי אונאה. [ג] יותר מכדי אונאה. ובעזה"י נבאר להלן, מהם השיעורים הללו, ומה דיניהם.

א. שיעור אונאה.

לדעת חכמים, שיעור האונאה הוא ששית מהמקח. לדברי רב, שיעור זה הוא ששית משווי המקח ותו לא, ולכן כשהמקח שווה שש, שיעור אונאתו הוא אחד, אם נמכר בחמש, נתאנה מוכר, ואם נמכר בשבע, נתאנה קונה. ולדברי שמואל [שתניא כוותיה], שיעור אונאה הוא כל מה שבין ששית משווה המקח, לששית מהסכום ששילמו עליו, ולכן כשהמקח שווה שש, ונתן בו הלוקח פחות משוויו ונתאנה המוכר, שיעור האונאה להפסד המוכר הוא בין אחד [=ששית מהמקח], לשש שביעיות [=ששית מהתשלום כשישלם חמש ושביעית], כלומר כשנמכר המקח השווה שש, בסכום שבין חמש לחמש ושביעית, וכשהלוקח נתן יותר משווי המקח ונתאנה, שיעור האונאה להפסד הקונה, הוא בין אחד [=ששית מהמקח], לאחד וחומש [=ששית מהתשלום כשישלם הקונה שבע וחומש], כלומר כשנמכר בסכום שבין שבע, לשבע וחומש.

וכך הדין כשנתאנה הקונה: אם בפעם הראשונה שהיה יכול להיוודע לו שנתאנה, על ידי שהיה מראה לתגר או לקרובו, חזר ותבע את אונאתו מהמוכר. לדעת רבי נתן, [וכן לדעת רבי יהודה הנשיא אליבא דרבה], המקח קיים, אלא שהמוכר חייב להחזיר לו את אונאתו, [וכן פסק רבא לפי פירוש רש"י]. ולדעת רבי יהודה הנשיא, [אליבא דרבי אלעזר ורבא], ידו על העליונה, אם רוצה מבטל את המקח, [ואפילו מי שפרע אין כאן], ואם רוצה נוטל את מה שנתאנה מהמוכר, [וכן פסק רבא לפי פירוש רבינו תם]. ואם המתין הלוקח אחרי הזמן הזה, מחל על אונאתו, ואינו יכול לתבוע כלום.

וכך הדין כשנתאנה המוכר: אפילו לאחר זמן מרובה, יכול לתבוע אונאתו, משום שאין המקח בידו, ויתכן שלא נודע לו שטעה עד זמן מרובה, כשראה מקח כזה ביד אחרים, שווה יותר, ואין ראייה מאיחור תביעתו, שמחל על האונאה. י"א שהמקח קיים אלא שהקונה חייב להחזיר לו את מה שנתאנה, [זו דעת רבי נתן לדברי רבא ורבי אלעזר]. וי"א שיזו על העליונה, אם רוצה מבטל את המקח לגמרי, ואם רוצה נוטל מהקונה מה שנתאנה, [זו דעת רבי נתן לדברי רבה ודעת רבי לדברי רבא].

ולדעת רבי טרפון, שיעור האונאה הוא שליש מהמקח, [ומסתבר שאף בפירוש דבריו חולקים רב ושמואל כנ"ל].

ומבואר בגמרא שאם לדעת חכמים, פחות מכדי אונאה יש מחילה רק אחר כדי שיראה לתגר, [שכן יש להסתפק לדעת רבי יהודה הנשיא, כמבואר בסמוך], אפשר שאין שיעור אונאה לרבי טרפון, אלא שליש בלבד. אולם אם לדעת חכמים פחות מכדי אונאה יש מחילה מיד, [כדעת רבי נתן, וכן יש להסתפק לדעת רבי יהודה הנשיא], צריך לומר ששיעור אונאה לרבי טרפון, אינו שליש בלבד, אלא

משתות ועד שלישי, או ממעט יותר משתות ועד שלישי.

ולכאורה הדין כשנתאנה הקונה, כפי שנתבאר בדברי חכמים, אלא שלדעת רבי טרפון, כל יום המכירה הוא יכול לתבוע את המוכר, ולא רק בפעם הראשונה שהיה יכול להיודע לו שנתאנה.

וכמו כן לכאורה הדין כשנתאנה המוכר, כפי שנתבאר בדברי חכמים.

ב. פחות מכדי אונאה [מחילה].

לדעת רבי נתן [שלפירוש רש"י הלכה כמותו], אם היתה אונאה פחות מהשיעור המבואר לעיל, [לחכמים ולרבי טרפון כל אחד כשיטתו], המקח קיים, ואין אפשרות לתבוע את האונאה כלל, כי יש כאן מחילה מיד, שעל אונאה כזו אדם מוחל. [ואין לומר שהלוקח מוחל רק אחר כדי שיראה לתגר או לקרובו, שאם כן, מה החילוק בין שיעור אונאה לפחות מכדי אונאה].

ולדעת רבי יהודה הנשיא [שלפירוש רבינו תם הלכה כמותו], ספק בגמרא אם יש כאן מחילה מיד, או שהקונה מוחל רק אחר כדי שיראה לתגר או לקרובו. [והחילוק בין דין זה לדין אונאה, שכשיש שיעור אונאה, הקונה יכול לבטל את המקח, או לתבוע את האונאה, ובפחות מכדי אונאה, הקונה אינו יכול לבטל את המקח, אלא לתבוע את האונאה]. ולכאורה אם הלוקח אינו מוחל מיד, אלא אחר כדי שיראה לתגר או לקרובו, המוכר אינו מוחל לעולם, ותמיד יוכל לתבוע את אונאתו.

ג. יותר מכדי אונאה [ביטול מקח].

אם היתה האונאה יותר מהשיעור המבואר לעיל, [לחכמים ולרבי טרפון כל אחד כשיטתו], גם המוכר וגם הקונה יכולים לחזור בהם מהמקח.

לפירוש הראשון בתוס', הטעם ששניהם יכולים לחזור בהם, כי כשהאונאה כל כך גדולה, המקח הוא מקח טעות, ולכן גם זה שלא התאנה יכול לחזור בו, שהרי מקח טעות בטל הוא.

ולפירוש ריב"ם, באמת רק המתאנה יכול לחזור בו, אולם אם אינו רוצה לבטל את המקח לגמרי, אלא לתבוע את האונאה, שכנגדו אינו חייב לתת לו את האונאה, ויכול לבטל את המקח.

וספק בגמרא, האם יכולים לחזור בהם מהמקח לעולם, או [שלדעת חכמים] הקונה יכול לחזור בו רק בכדי שיראה לתגר או לקרובו, אבל אם שהה אחר הזמן הזה מחל על האונאה.

ומסקנת הגמרא, [שלדעת חכמים] הקונה יכול לבטל את המקח, רק בתוך כדי שיראה לתגר או לקרובו. ואף שלפי זה, אחר כדי שיראה לתגר, אין חילוק בין שיעור אונאה ליותר משיעור אונאה, מכל מקום בתוך הזמן הזה יש חילוק ביניהם. לדעת רבי נתן החילוק הוא, שבשיעור אונאה אי אפשר לבטל את המקח, אלא לתבוע את האונאה, וביותר מכדי אונאה יכולים לבטל את המקח. ולדעת רבי יהודה הנשיא, החילוק הוא, שבשיעור אונאה רק המתאנה יכול לתבוע את המאנה, או לבטל את המקח, וביותר מכדי אונאה שניהם יכולים לבטל את המקח.

אופנים שאין בהם דין אונאה

א. לדעת רבא ורב חסדא ורב דימי ורבי אלעזר, לא נאמרו דיני אונאה אלא במי שמוכר דברים העומדים לסחורה, אבל בעל הבית המוכר ביוקר תכשיטים וכלים שמשמש בהם וחביבים עליו, ידוע שאינו מוכר אותם אלא ביוקר, וכאילו מפרש שמוכר ביוקר, שאין בו דין אונאה.

ב. לדברי רב נחמן אמר רב, דעת רבי יהודה, שתגר ספסור [=קונה ומוכר מיד], מאחר שמוכר סמוך לקנייה, יודע הוא את שווי המכר, ואם מכר בזול, אין לו דין אונאה, כי ודאי לא טעה בשווי המקח, אלא מחל על אונאתו מאיזה טעם, [כגון שהיה זקוק למעות לקנות דבר אחר שהיה חפץ בו], ומה שבא לתבוע את האונאה, לא מפני שטעה, אלא מפני שעתה רוצה לחזור בו.

ג. לדברי רב אשי, דעת רבי יהודה, שמה שאמרנו שהמוכר בזול פחות מכדי אונאה, מוחל, אין זה אלא במוכר שאין זו אומנותו, אבל תגר, שפרנסתו מממכרו, אפילו טעה ומכר בזול פחות מכדי אונאה, תקנו חכמים שיכול לחזור בו, משום שפרנסתו וחיוו תלויים בכך.

ניתן לקרוא את האותיות המודגשות בלבד כסיכום קצר של הדף

להצטרף לקבוצת וואצאפ לקבלת הקבצים מידי יום לחצו על [הקישור הבא](#)